

26. KONFERENCE ČLOVĚK A MÉDIA

RUSKÁ INFORMAČNÍ VÁLKA • VÍTĚZÍ U NÁS?

Jak funguje a komu je určena ruská propaganda?
Jak ji vnímají Rusové, Ukrajinci a jak my na západě?
A jak ovlivňuje naše média?

REDAKČNĚ UPRAVENÝ PŘEPIS AUDIOZÁZNAMU

HOSTÉ

JEFIM FIŠTEJN

KOMENTÁTOR, RÁDIO SVOBODNÁ EVROPA/RÁDIO SVOBODA

ANDREJ ŠARIJ

ZÁSTUPCE VEDOUcí RUSKÉHO VYSÍLÁNÍ, RÁDIO SVOBODNÁ EVROPA/RÁDIO SVOBODA

LIBOR DVOŘÁK

ČESKÝ ROZHLAS PLUS

ČTVRTEK 16. 4. 2015, 17.30 – 21.30
AMERICKÉ CENTRUM • TRŽIŠTĚ 13, PRAHA 1

ÚVOD KONFERENCE

Americké centrum, 16. 4. 2015

Zleva moderátor David Smoljak, Jefim Fištejn, Libor Dvořák, Andrej Šarij a Raymond Castillo

Mr. Raymond Castillo

rada pro kulturní a tiskové záležitosti
na velvyslanectví USA

Děkuji sdružení Pontes a Hnutí fokoláre za organizaci konference na téma, které je v dnešní době vysoce relevantní, protože jsme svědky hybridní války. Například na internetu i na sociálních sítích se

setkáváme s ruskými trolly a propagandou. Naše velvyslanectví se často stává terčem takových útoků. Domnívám se, že tradiční média, jako jsou televize, rozhlas a noviny, musí najít způsob, jak rozlišovat, které zprávy jsou pravdivé a které jsou propagandou. Je důležité, aby pracovníci médií, ve společnosti, která se hlásí k hodnotě svobodného slova, byli schopni informační válce čelit.

Kateřina Hájková

Hnutí fokoláre a nezisková organizace Pontes

Uvědomujeme si, že téma, které jsme zvolili, je velmi aktuální, zajímavé, ale i kontroverzní. Myslím, že i my, kteří jsme se tady shromáždili, můžeme na něj mít odlišné názory a zastávat různé postoje. Cyklus našich konferencí Člověk a média, jak napovídá název, staví na první místo člověka, proto naším velkým přáním je, abychom během diskuze i kladení dotazů zachovávali atmosféru respektu k důstojnosti každého člověka, který tady je.

Marek Černocký

obecně prospěšná společnost Energeia

Chceme se stát dlouhodobým partnerem těchto konferencí. Jak může naše činnost souviset s posláním těchto konferencí? Název Energeia pro nás znamená energii poznání, proto se soustředíme na uskutečňování velmi široké škály různých projektů v oblasti sociální pomoci, vzdělávání v mediální oblasti a v neposlední řadě také v oblasti podnikatelské, kde jsme ve spolupráci s našimi dárci, sponzory a partnery vytvo-

řili jakýsi dlouhodobý obnovitelný zdroj finančních prostředků, který má sloužit právě k provozování našich aktivit. Smyslem našeho širokého záběru je nahlížení na svět v souvislostech. Chtěli bychom se podílet na vytváření prostředí, ve kterém bude možné odhalovat skrytou souvztažnost poznání.

Konference Člověk a média si vytkly za cíl definovat význam poslání médií a takéové téma s cílem našeho konání úzce souvisí, protože v souvislosti je lze řešit ve zcela otevřeném a nezávislém prostoru. Média by měla zprostředkovat ucelené a nezkrácené informace o nás, o světě, v němž žijeme. Víme, že dostatečně informovaný a svobodný občan má potenciál vytvářet fungující občanskou společnost. Přeji vám i sobě, aby dnešní setkání přispělo k lepší informovanosti a třeba i podnítilo chuť se angažovat ve prospěch svobody a demokracie, samozřejmě nejenom na půdě mediální.

HOSTÉ

Jefim Fištejn

komentátor

Pokusím se pro začátek o stručnost, protože doufám, že nám pozdější otázky umožní problém více rozvinout. Základní těžkost této informační války netkví v tom, že jedna strana předkládá lži a druhá strana má jakousi povinnost lži odhalovat nebo předkládat pravdivou informaci, o to nejde. Padlo tady slovo hybridní. Hybridnost války spočívá právě v tom, že už bohužel nejde o to, o co jsme se kdysi snažili ve Svobodné Evropě, to znamená poskytovat posluchačům pravdivou informaci. V Rusku totiž v posledních letech došlo ke změně paradigmat, k nastolení nového pojetí informační konfrontace, které jeho autor – nebo jeden z možných autorů pan Sulkov, Putinova pravá ruka v oblasti informace – nazval nelineární válka. U nás se

většinou používá termín hybridní, pan Sulkov zavedl termín nelineární. A nelineárnost spočívá v tom, že se používají naprosto neslučitelné termíny, v tom je ta těžkost. Tam nejde o to, že někdo říká lež a někdo pravdu, ale o to, že lež je v očích jedné strany zcela oprávněným nástrojem, že se jí vůbec nestydí používat. Pokládá ji naopak za dobrou válečnou lest, která je oprávněná v situaci, kdy se jedná o válku. Začíná tak terminologické nedorozumění.

My se snažíme apelovat na známé city pomocí známých termínů. Mluvíme o tom, že ruská společnost je nedemokratická nebo málo demokratická, ale neuvědomujeme si, že pojem demokracie není jednoznačný. V Rusku je dávno slovo demokracie pejorativní pojem. Je to něco docela hanebného, čím se Západ alibisticky zaštiťuje, ale co nemá obsah, nebo má přímo opačný obsah. Říct, že nějaká země je demokratická, zatímco v Rusku demokracie není dokonalá, nemá žádný efekt, protože reakce na to je, že demokracie je fašismus. To je skutečnost a máte tedy první problém. To se táhne se vším, včetně pojmu lež nebo pravda.

Někdo říká, že se Putin ve svém projevu přiznal ke lžím, protože – ačkoli dříve tvrdil něco jiného – teď přiznává, že na Krymu byla armáda. Lidé, kteří to říkají, mají pocit, že zvítězili, že odhalili Putinovy lži. Ale nezvítězili, protože Putin to pokládá za přirozené, normální a tvrdí, že dochází ke konfrontaci, která nemá dočasný, ale dějinný ráz. Je to střet dvou civilizací dle principu kdo z koho a tudíž, jako v každé válce, je možné říci něco, co neodpovídá takzvané skutečnosti. Mimochodem i skutečnost je zpochybněna. Skutečnost je vždy určitá virtualita. Rusové říkají, že skutečnost je různě interpretovatelná.

Vy tvrdíte, že skutečnost je to, a my tvrdíme, že skutečnost je opak. Terminologicky jsme tedy v určité džungli, a proto někdy nejsou naše zbraně dost účinné, protože se snažíme válčit klasickými zbraněmi, zatímco druhá strana používá opačné zbraně.

Uvedu nejčerstvější příklad z dneška. Když Putin odpovídal na otázky, aniž by mrkl okem, řekl, že je správné mít v Parlamentu, ve státní dumě, opozici, která by se vyjadřovala za tribunu a neměla v sobě zahořklou vedoucí k výbuchům násilí. Tak si představuje správnou společnost. Přitom systémem různých zákazů, příkazů a zákonů samotný Putin a jeho režim osobní moci způsobil to, že opozice nemá sebemenší šanci se dostat do Parlamentu. Je už z podstaty o tu šanci prostě připravena. Kdykoli se o to opozice pokoušela, byly jí kladeny nezdolatelné překážky. Například vysoký vstupní práh, systém podpisů. Z prezidentského klání uvedu, že jeden z kandidátů opozice, tehdy to byl Javinskij, předložil dva milióny podpisů, které byly prostě zneuznány, protože je přirozené, že pro systém, který je „profizlován“ odshora až dolů, samozřejmě není problém do seznamu zařadit pár neplatných podpisů a poté odhalit neplatnost. Tento systém poté uvede, že na místě milion dvě stě tisíc třicet pět je podpis nějakého Ivanova a ten je neplatný. A hle, ten Ivanov skutečně neexistuje. Je to velmi jednoduché. A tak mu seznam neuznali, zatímco jinému oficiálnímu kandidátovi, jmenoval se Prochorov, seznam uznali. Takto opozice přišla o možnost v Parlamentu cokoliv říct a být jakkoliv zastoupena. Ale Putin řekne, že je to správné. Jsme svědky určité schizofrenické rozpolcenosti, kdy něco by mělo být, ale není, protože Putin řekl, že voliči prostě nejsou vpouštěni do sněmovny.

Není jednoduché diskutovat v situaci nelineární politiky a nelineární války. To vidíme dnes a denně a jistě se k tomu dosta-

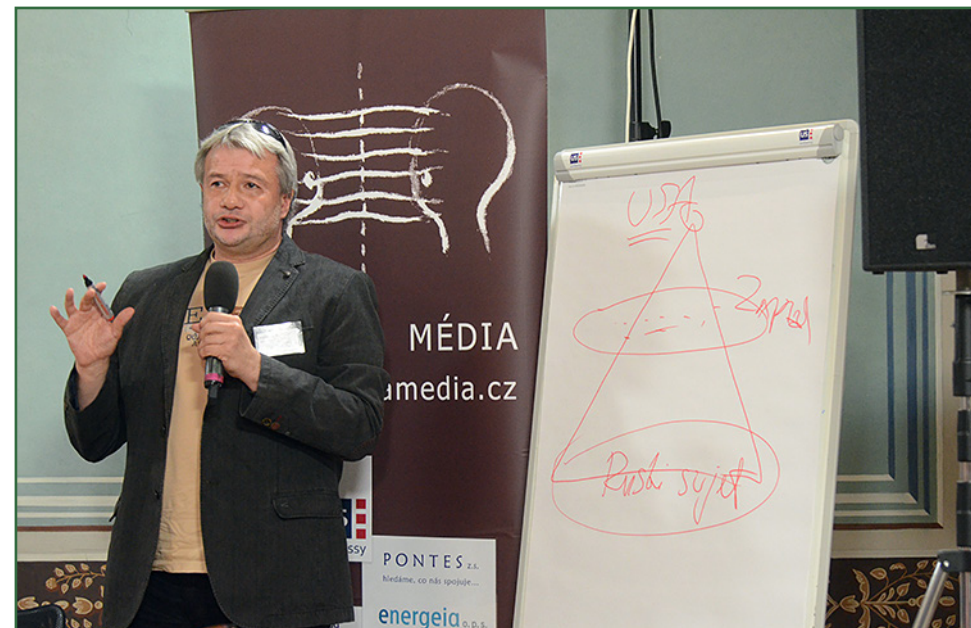
neme na příkladu televizních pořadů, kdy je ruská veřejnost neustále informována pomocí televize. Média jsou nesmírně omezená, ale televize hraje prim. Uvádí pořady, ve kterých je vždy asi šest, sedm účastníků pro a jeden přizvaný účastník proti, který je jednoduše vypískán, zadupán, vykřičen a někdy i přímo vyveden ze sálu za obecného pískání, protože řekne něco, co se nehodí. Pluralita je zachována, přitom ten člověk neobstál, protože sál je složen z pozvaných prověřených lidí, kteří říkají naprosto nesmysly, nezřídka na pokrajích žalovatelnosti. Nesmysly běžně zaznívají v televizních pořadech, protože vláda za to jakoby neodpovídá. Běžné jsou rasistické výpady, apely na to, že je třeba válčit, dokud ruská armáda nedobude Paříž atd. To je běžné a to je přípustné, nikdo za to není trestán. Panuje tam atmosféra naproste hysterie za použití ne prolhaných, ale naprosto opačných pojmů, které u nás nejsou použitelné, protože každý chápe, že to není pravda. Tam klidně lze říct, že druhou světovou válku nerozpoutalo Německo, ale Polsko, někdy v roce 1931, když uzavřelo smlouvu o neútočení s Německem, a že to byl počátek dalších smluv. Kvůli těmto tezím, které jsou neustále vhažovány do informačního prostoru po dobu dvou let, máte velký problém přijít před takové obecnost a uvádět učebnicová fakta, že například právě německá armáda vstoupila do Polska v Gliwici. Namítnou, že to jsou jen bajky, kterým věříme, ale oni už dávno vědí, že to bylo jinak, že Poláci záutočili. Kdybyste byl konfrontován s jedním faktem, tak můžete říci, že jeden fakt je nesprávný, ale když jste konfrontován se systémem, kde nic neplatí a žádný fakt není uznán, tak to říci nemůžete.

Faktem je, že se pohybujete v systému argumentů, které jsou po několika letech už vytríbené a vůbec se nekryjí s tím, co známe z učebnic, z dějin druhé světové války, z dějin Sovětského svazu atd. V tom spočívá

obrovský terminologický problém. V ničem nejsme totožní, máme úplně jiné představy o tom, co vůbec znamená lež. Když byl ředitel televize dotazován na to, proč v centrální ruské televizi byly prezentovány lživé skutečnosti třeba o ukřižovaných dětech na Ukrajině, nezačervenal se, neodstoupil a neřekl, že byl usvědčen. To je nejběžnější příklad ruské televize, která si několik dnů pohrávala s námětem chlapce ukřižovaného na náměstí nebo promítala záběry syrské holčičky, která je roztrhána. Ředitel řekl, že používá oprávněné prostředky, které jsou typické pro civilizační střet a že je bude nadále používat. Potom je pozice diskutujícího nebo polemizujícího velmi nesnadná, když mu přímo do očí říkají, že budou tyto prostředky používat.

Nemysleme si proto, že jsme zvítězili, když odhalíme nějakou lež. Jde o pochopení určité alternativní, militantní, protizápadní civilizace, která se nebojí použít vojenské síly tam, kde to pokládá za potřebné. To od Západu vyžaduje jednak inventuru svých hodnotových cílů, za co vlastně jsme či nejsme ochotni jít do konfrontace, polemik nebo do publicistických či válečných střetů, a za druhé obrovskou odhodlanost a jednotu, která zatím na Západě velice chybí. Dokud si to pořádně neuvědomíme a nebudeme mít v tom jasno, jsme na straně, která prohrála.

Kdy začal nový styl propagandy? A navazuje na tu klasickou sovětskou? Sovětská propaganda byla ucelená. Byla sice budována na lžích, ale přitom měla jasnou představu, co jsou společné hodnoty – snažíme se o nějakou pravdu, snažíme se o lepší budoucnost. Vzpomeňte si, že ústava Stalinovy éry byla nejdemokratičtější ze všech ústav světa. Problémem ale bylo, že se nedodržovala. Stalin klidně napsal, že každý občan má právo na svobodné vyjadřování a občané mají právo se organizovat, ale ve skutečnosti se nic nedodržovalo. Proto měli disidenti na svých prvních demonstracích od roku 1965 vždy transparent: Dodržujte vaši ústavu. Dnes už tento problém není, protože Rusko nejenže neuznává tyto hodnoty, ale navíc je pošlapává, protože má zcela nový systém hodnot. Na jeho vrcholu ani v ideální podobě nestojí člověk a jeho potřeby, ale velikost státu a člověk odvozuje svůj význam od velikosti státu. Takový člověk může kohokoliv zadupat, protože je příslušníkem tak nádherného státu. To je úplně jiná situace než za Stalina a komunistického Ruska, protože komunismus se tvářil, že se snaží o vývoj a blaho člověka. Jeho heslem bylo: „Vše pro blaho člověka.“ A lidový vtíp na to reagoval, že se ví i jméno toho člověka. Ale dnes už si ruská vládní moc nebere servítky, je velmi brutální v prosazování velikosti svého státu a nepotřebuje alibistické legendy.

Andrej Šarij

ruská redakce Radia Svobodná Evropa

Otázka zní, jestli je ruská propaganda účinná a pokud ano, tak proč. Abych to mohl vysvětlit, musíme si uvědomit, že Rusko je obrovská a technicky velmi vyspělá země, kterou pokrývají jen dva televizní kanály. Navíc dvě třetiny Rusů sledují hlavní televizi. Více než dvě třetiny Rusů sledují i internet, ale část z nich jej používá jednou měsíčně, jiná část jednou týdně či denně, je to velmi různé. Také rozdíl mezi Moskvou nebo Petrohradem a venkovem nebo Sibiří je obrovský. Člověk, který chce kontrolovat tok informací, musí kontrolovat televizi. Putin to neudělal přes noc. Trvalo to patnáct let a nyní je ten systém na devadesát devět procent připravený, aby byl využíván jako stroj, protože všechny velké televize jsou přímo nebo nepřímo kontrolované ruskou vládou. Existuje mnoho zákonů, které pomáhají ve chvíli, kdy je třeba umlčet jakákoliv média, která nejsou v souladu s Pu-

tinovou politikou. V Moskvě, Petrohradě a dalších velkých městech existují proliberální nebo proevropská média, která nějak přežívají, ale každý, kdo tam pracuje, ví, že mohou být ihned zavřena, protože důvody se vždy najdou. Nemusí to být politika, může to být cokoliv, hygienická kontrola nebo detail v legislativě. Týká se to sdělovacích prostředků, které znáte i vy. Například rádio Moskva nebo televize Dožď, které jsou více či méně liberální, protože rádio Moskva je částečně ovládáno Gaspromem a Dožď je firma, která také může být kvůli něčemu zavřena, když bude potřeba. Fungují díky liberální vrstvě společnosti (10 nebo 15 %), v níž už nejsou voliči pana Putina.

Včera jsem narazil na to, jak ruská propaganda funguje. Četl jsem zprávu o prezidentu Slovenska panu Kiskovi, který se nemohl zúčastnit oslav 9. května na Rudém náměstí v Moskvě. To byla první věta. Druhá věta byla, že během druhé světové války bylo Slovensko na straně nacistického Ně-

mecka a pan Kiska je fašista. A už nepotřebujeme vysvětlení, proč nepřijede na slavnosti. Když pan Zeman přijede do Moskvy, tak ne jeden divák, který věří ruské televizi, nebude vědět, jestli prezident byl na Rudém náměstí nebo ne a jestli se setkal s panem Ficem nebo ne, ale bude vědět, že pan prezident Zeman, osvědčený přítel Ruska, přijel na oslavy... To znamená, že v Evropě jsou lidé spříznění s Putinem a že Evropa a Rusko nejsou jednotní v rozeznání toho, co se děje. Diskuze v Čechách nikoho nezajímají, protože nejsou důležité pro ruskou společnost, která věří jen ruské televizi.

Ale proč je to tak? Vždy jsem si myslel, že je Rusko informačně velice uzavřená země, ale dočetl jsem se, že se tento rok připravuje odchod deseti milionů Rusů do ciziny. Je to hodně, ale pro Rusko to znamená jen šest procent ruské populace. Kdybychom to vztáhli na Česko, je to jakoby šedesát tisíc Čechů odjelo na dovolenou. Rusové většinou nemluví žádným cizím jazykem a nezabývají se každodenní politikou, protože k tomu nemají důvod. Ruská země je obrovská, proto Rusové mají všechno: plyn, naftu, moře, teď i Krym, a nic dalšího v podstatě nepotřebují. A uvažují takto: všechno máme a nějak to zvládneme sami. Abychom to zvládli, musíme najít nějaký psychologický důvod, proč nemůžeme cestovat a proč nám Evropa nerozumí. To také patří do Putinovy propagandy, v níž je historie velice těsně navázána na současnost. Současná Putinova ideologická koncepce je hrdinství druhé světové války, v níž Slovinci válčili na jiné straně. Ale co to znamená? To znamená, že ať byl pan Stalin dobrý či špatný, tak šlo o to, že jsme vítězili nad Němci a nacismem, že jsme osvobodili Evropu, ale nikdo nám není vděčný, nikdo nám nerozumí, ale to je naše oběť a my jsme následovníci toho, co bylo před sedmdesáti lety. Proto nyní funguje systém

propagandy jako stroj, který tuto myšlenku dokáže vnutit každému Rusovi, od malých dětí až po stále žijící veterány. Jestliže vnímáme svět z tohoto pohledu, můžeme říci, že existuje psychologická pyramida, podle které Rusko nyní funguje. Na jedné straně je Amerika, kde jsou ďáblové s nulovou tolerancí, a na druhé straně je Evropa včetně Česka. Evropané nejsou špatní, ale jsou pod tlakem Ameriky a samostatně nemohou nic dělat. A nakonec je tady Rusko a ruský svět, který tvoří bývalé republiky Sovětského svazu a země, které vždy byly součástí Sovětského svazu. Domníváme se, že o nich všechno víme, ale vlastně nevíme nic, protože každý člověk, který prošel sovětským systémem vzdělání, o dějinách Ukrajiny nebo Běloruska ze školy nic neví. Existují země, které vlastně nikdy neměly svou státnost, ale nemohou ji budovat. Dovíme se, že na Ukrajinu přišli fašisté, a v ruské televizi nikdo neřekne, že vojáci ruské armády nebo dobrovolníci bojující na Donbasu jsou Ukrajinci. Jsou to ukrajinští fašisté. A vytváří se mýtus, že to, co bylo za druhé světové války, pokračuje do současnosti.

Proč byla anexe Krymu takto vnímána ruskou společností? Existují dva důvody. První je, že to tak bylo vždy. Mluvil jsem se sociologem, který tvrdil, že si vždy víc než sedmdesát procent Rusů myslelo, že Krym je ruská země. Druhým důvodem je fakt, že ruská propaganda vše vykreslila jako přímý střet ruské civilizace s fašismem. V Kyjevě došlo k převratu a muselo Rusko zasáhnout, aby zachránilo lidi na Krymu. Pro vzdělané lidi, kteří byli o tomto procesu informováni, to může znít směšně, podobně jako zpráva o slovenském prezidentovi. Ale propaganda pracuje s velkými čísly a mluvíme o zemi, která má 146 milionů obyvatel. Jen desítky z nich by chtěly tento rok vycestovat do ciziny, vidíme tedy, že zákon velkých čísel je velice účinný.

Libor Dvořák
Český rozhlas

Měl bych pohovořit o tom, zda dokážeme ruskou propagandu správně chápat, zda jejímu tlaku dokážou naše veřejnoprávní média čelit, zda jsou stížnosti relevantní nebo je tlak na Českou televizi jen fiktivní... Možná bych začal tím, kdo případně

protesty vznáší. Mám vždy podezření, že systém, jak je tzv. hybridní válka, na kterou jsme nebyli úplně připraveni, organizována, umožňuje, aby protesty vycházející formálně jakoby z české veřejnosti, ve skutečnosti někdo řídí. Když kampaň loni začínala, byli jsme s kolegy vystaveni velmi brutálním slovním útokům, kterým bylo třeba odolat. Jsem docela rád, že to už do jisté míry ustalo. Připisoval bych to tomu, že to příliš dobře nefungovalo. Myslím, že ta česká media fungují tak, jak by měla. Je pravda, že přijel kolega Petr Janyška, šéf Českého centra ve Varšavě, a zejména před pár měsíci byl poněkud zmaten tím, jak mediální situace vypadala. Když budeme dnes číst příspěvky na komentářové stránce Práva, můžeme být zaskočení, zpravidla bývám zaskočen úvahami pana profesora Kellera, ale žijeme v demokratické společnosti. V zásadě bych řekl, že média fungují dobře, že sdělují to, co mají, že se adekvátním způsobem vyjadřují k tomu, co předvádí ruská propaganda. Musíme si uvědomit, jak funguje ruská propaganda, a ne každý, kdo s tím není denně konfrontován, jako například novináři, tomu zpočátku porozumí. Řekl bych, že český mediální svět na to reaguje celkem obstojně.

Daniel Raus

Mám jednoduchou otázku, která může znít naivně, ale řeším ji už několik let a řeším ji vždy, když vidím Putina v televizi. Neumím si představit, v čem spočívá jeho charisma, kterým dokáže oslovit Rusko. A to charisma je podle mě potřebné i pro propagandu. Například Hitlerova propaganda měla díky Hitlerovu charismatu dobrý materiál, i když dnes vypadají jeho vystoupení směšně, byl strhující osobnost. U Putina však žádné charisma nevidím. A když koukám na to, jak zabil nějakého medvěda nebo tygra, připadá mi to velmi směšné. V čem spočívá to, co působí na ruskou duši?

A druhá otázka trochu souvisí asi s tím imperiálním myšlením. Zdá se mi, že Rusko, když mělo nějaký mesianistický komplex

umírat za Evropu, bylo vždy psychologicky nahoře. V čem tedy spočívá ten mesianistický instinkt, je to v obnově starého impéria, nebo kde? Děkuji.

Andrej Šarij

Většina Rusů si myslí, že Putin je chlap. Machismus je pro ruský typ politika velice důležitý. Jedno ruské přísloví říká, že císař je dobrý, špatní jsou sluhové. Všechny problémy, které v Rusku existují – včetně korupce, bídy atd. – vznikají proto, že sluhové čili úředníci špatně poslouchají Putina. On je ideální vládce. Patnáct let Putinova režimu byl čas k prosazení tohoto názoru. To neznamena, že je ideální člověk, protože je např. rozvedený. Ale má mladou milenku, a to je vnímáno jako klad. Umí se konfrontovat s kýmkoliv ze Západu, je hyperaktivní,

vždycky přítomný. Je velice rychlý a inteligentní. Když se bavíme o schopnosti pracovat s lidmi, on pochází z KGB, jak víte, proto umí pracovat s agenturou. A těch 146 milionů Rusů je v podstatě agentura podplukovníka Putina.

Jefim Fištejn

O charismatu se mi těžko mluví. Abyste pochopili směšnost a legračnost, kterou Rus nemusí vidět, uvedu vám jako příklad epizodu ruské televize, kterou vysílala a nestále vysílá. Je to let Putina s jeřáby. Hejno jeřábů táhlo oblohou a Putin na rogalu letěl vpředu. Nevím, jak to bylo ve skutečnosti, ale jeřábi byli na televizní obrazovce seřazeni do typického hejna, Putin vpředu a komentátor zcela vážně říkal, že i ti jeřábi – obyčejní ptáci – cítí, kdo je tady lídr, kdo je vůdce. A to se odvyšovalo milionkrát. Stejně to bylo s dalšími dokumenty, kdy Putin nalezl řeckou amforu hned při prvním ponoru do moře nebo skolil tygra a zároveň ho nezabil, nechal ho znovu žít. Může to vypadat legračně, ale tak se postupně buduje velkolépa a mystická budova ruského státu.

Jak je to s ruskou propagandou? Češi měli nedávno možnost poprvé se setkat tváří v tvář s takovým způsobem zpravodajství, které nám připadá trochu barbarské. Bylo to při příležitosti průjezdu konvoje americké jednotky Prahou a Česká televize potom odvyšovala sestřih toho, co připravil moskevský dopisovatel pro ruskou televizi. Z Pardubic odjíždí kolona vojenských vozidel a nějaký člověk tam ukazuje holý zadek. Text popisu obrázku vyzněl tak, že obyvatelé města Pardubic vyhnali kolonu amerických okupantů a ti už peláší směrem na západ, aby byli co nejdříve pryč z České republiky, kde nejsou vítáni atd. Češi to vnímali jako jasnou lež. Ale kdysi se lhalo i u nás, když se ukazovala bída v New Yorku

nebo bída Ameriky. Tady je ale vtíp v něčem jiném. Ptal jsem se ruských kolegů, proč to ten dopisovatel, který to natáčel, takto sestřihával, když viděl realitu, tedy davy, které ji naopak neviděly. Odpověděli, že nejde přeci o to, co je objektivní pravda či skutečnost, ale jde o to, co je správné. Považoval za správné takto to sestřihávat, protože stojí na správné straně barikády, takže objektivní skutečnost pro něj nehraje roli. Věřím, že to nedělal jen kvůli penězům. Samozřejmě, že chce zůstat na západě jako dopisovatel, ale také tomu asi i věří. A to je ta zručnost, že lidé jsou ochotni uvěřit tomu, co sami označili za novou skutečnost.

Když jsem mluvil o pojmech, které jsou dnes zcela převrácené, a proto máme problém se vzájemným pochopením, několik pojmů jsem uvedl a několik ne. Pojem právo a zákon jsou pro nás něčím posvátným. Dle zákona posuzujeme, jestli je společnost právní, jestli je právo vymahatelné nebo ne. Předseda ruského ústavního soudu pan Zorkin prohlásil, že právo je buržoazní nebo západní zavádějící pojem a ve skutečnosti je vždy podmíněné, vždy existuje nějaká dohoda. A podle něj i na západě existuje spousta lidí nespokojených s právní situací, což je pravda. Známe ty eskadry smrti, známe různé pokusy policajtů vzít spravedlnost do vlastních rukou. Pro Rusa právo a zákon nehrají žádnou roli a nemají žádný význam. Pro Rusa má význam spravedlnost. Jenže dobře víme, že spravedlnost každý chápe trochu po svém a nemůžeme vypracovat jednotný pojem spravedlnosti pro celou společnost. Kde není jednotný pojem, tam se může dít cokoli. Může se krást, zabíjet, cokoli. Ani korupce nehraje důležitou roli. V ruském žebříčku je korupce na posledním místě. Rusa to nezajímá, ba naopak. Ruská propaganda uvádí zcela veřejně, že korupce je zlotřilý nástroj zá-

padních propagačních centrál, který vede k Majdanu, proto každý, kdo chce převrat nebo rozpoutat nepokoje, začíná bojem s korupcí. Když začne boj s korupcí, tak pozor, skončí to Majdanem. To společnosti umožňuje, aby naprosto zlotřilý oligarchát dokonale fungoval. Putin nedávno přiděloval státní zakázky bez výběrových řízení. Každá zakázka v hodnotě padesáti miliard dolarů: na plynovod Síla Sibíře, na most spojující břehy Kurského zálivu, aby se dalo z Krymu dojet na kontinent atd.

Jak vůbec v Rusku vznikl oligarchát? Lidé, kterým přiděluje Putin zakázky, jsou jeho známí nebo spolužáci ze školních lavic (např. bratři Rotenbergovi, Vexelgergovi, Timčenko), anebo jsou to sousedé z chatařské osady Jezero. Všichni Putinovi sousedé, kteří byli v osadě a kterým důvěřuje, se stali super miliardáři. Na seznamu Forbes, seznam největších miliardářů, není nikdo, kdo by do toho prostředí pronikl zvenčí. Ty, kteří tam pronikli v dobách Jelcina, Putin zavřel do vězení nebo je vypudil z Ruska. Můžu jmenovat pět, deset oligarchů, kteří žijí v cizině. Ale ti, kteří zůstali doma a dostávají miliardové zakázky jedním tahem pera, jsou opravdu kamarádi.

Rozdíl je – a u nás se to špatně rozlišuje – mezi oligarchou z Ruska a oligarchou na Ukrajině. Na Ukrajině jsou také oligarchové, je jich asi pět, ale momentálně jsou zbaveni politické moci. Ukrajinství oligarchové se neživí tím, že jim prezident přidělí nějaké zakázky, ale víceméně legálně či ilegálně získanými prostředky, tak jako u nás, přišli k majetku, ale každý z nich je nezávislou jednotkou. Ruští oligarchové naopak existují jen z přízně Putina. Kdyby napsal, že oligarchovi zítra nepřidělí zakázku, oligarcha se okamžitě vystěhuje, protože jinak nemá šanci se uživit. V tom je malý rozdíl.

Milan Haluška

Dobry den. Myslím, že jste nesmírně znalí ruské situace. Jsem přesvědčený o tom, že ruské metody jsou nějakým způsobem modifikované pro působení mimo Rusko a že se postupně dostávají na západ. Samozřejmě modifikované tak, aby odpovídaly západní demokracii, včetně Česka. Snažím se to velmi naivně a zvenčí sledovat, protože jsem dlouho žil v emigraci. Chtěl bych se zeptat, co si myslíte o metodách, které začínají být etablované v českém prostředí hlavně pomocí internetových serverů. Děkuji.

Libor Dvořák

Dotaz pana Halušky míří do českého mediálního světa. Opravdu si myslím, že metody, které Jefim i Andrej objasnili, tady díky Bohu neplatí. Je to dáno i tím, jaký je systém hlavních českých médií, mám na mysli Český rozhlas, Českou televizi a Českou tiskovou kancelář, což jsou veřejná média, tj. námi placená a tím do jisté míry chráněna před vlivy, jež tak tvrdě fungují v putinovském Rusku.

Pokud máme mluvit o metodách, které popsali Jefim s Andrejem, viz „Kiska nepřijede, ale pro mě je to člověk z fašistického Slovenska“, to vám tady, podle mého soudu, nemůžeme užít nepřilíživě pěkného výrazu, „sežerou“ jen lidé, kteří tomu chtějí věřit. Pevně doufám, že naše mediální prostředí se od Ruska přece jen významně liší. Uvedu příklad: ráno vstanu v půl páté, podívám se na agentury, v pět se podívám na ruské zprávy. Stačí mi vidět moderátora na Rossia 24, ta není nejhorší, není to Rossia 1 nebo Rossia 2, které jsou prý pro obyčejnější ruské lidi. Stačí prostě vidět to, co by žádné české médium už dneska nevstřebalo, a to je moderátor, který vám rovnou imputuje, jak se k informaci máte postavit. To už tady prostě není. U nás moderátor hlavní zpravodajské relace, a to se podle mého

soudu týká i privátních televizí, funguje pokud možno objektivně, nestranně a nezájmově. Zatímco fungování ruské televize, které popisovali oba kolegové, je přímo proti duchu správného fungování médií, tj. někdo z vás vytrvale dělá pitomce. Funguje to tak, že 86 % lidí podporujících Putina slyší na to, co se tady říkálo o velikosti Ruska, zvláště když jim to hezky naservírujete, tak tomu věří ještě víc. O tom, jak reagovat na mediální válku, na kterou jsme nebyli zcela připraveni, protože jsme to zkrátka nečekali, se mluvilo na jednom z posledních summitů EU a ministryně zahraničí paní Mogheriniová řekla, že na to nemůžeme reagovat tak, jak se to dělo v dobách studené války, tj. nemůžeme se zabývat anti-propagandou. Když v tom přímo děláte, tak si samozřejmě kladete otázku: a co mám vlastně dělat? Podle mého soudu, ten, kdo bude chtít u nás věřit ruské propagandě, tak jí zkrátka věřit bude, ale normální český skeptik to prostě nebude akceptovat. Výšeč lidí, kteří tomu podlehnou, je poměrně malá. Pokud jde o internetové prostředí, tak víme, že existuje asi čtyřicet serverů, které jsou organizovány z Ruska. Například Gólos Russia (Hlas Ruska), provozuje propagandistickou rozhlasovou stanici přejmenovanou na Sputnik, kde působí stejní redaktoři, kteří pracovali v redakci Gólos Rusii, i argumentace se vede stejným způsobem. Ale hrozné na tom je, že Rusové to tady sami zřídí, běží to v češtině, a poté se na informace, které odvysílají, odvolávají jako na argument. Můžete se pokoušet o nějakou osvětu, můžete se pokoušet školit, ale to úsilí bude poměrně marné, protože školitelných je poměrně mizivé procento. Spíš mě zarazí to, kolik lidí má pocit, že Rusko je nějaká alternativa. Jako bychom žili v polovině 19. století. Osobně bych je nepřemlouval, protože se přemluvit nenechají, ale jako novinář bych jim dovolil, aby si říkali, co chtějí, ale my si budeme říkat to svoje. Budeme užívat argumentů, které jsou v civilizované, vyvinuté, evropské společnos-

ti normální, a tyto pseudoargumenty, které za argumenty rozhodně označit nemůžeme, budeme úplně pomíjet. Když na ně budete reagovat, je to podle mě výraz novinářské slabosti, nikoli síly.

Jefim Fištejn

Uvedu příklad toho, jak vypadá zpravodajství, které je nahrazeno názorem. V přehledu krátkých zpráv je jako první zpráva: Záludný Obama opět lže, druhá zpráva: Pentagon opět řinčí zbraněmi, třetí zpráva: Český lid upřímně vítá přítomnost ruské armády nebo něco takového... Se zprávami to nemá nic společného, jsou to vnucované názory.

Andrej Šarij

Dodal bych něco, ale trochu z jiné strany. Jsem moskevský kluk, který půlku života prožil v Moskvě. Víím, jak funguje společnost, a když se vracím do Moskvy, vždy mám pocit, že jedu do nějaké černé díry. Ale když jsem v Moskvě, vše je v pořádku a vše funguje. Město je evropské, a když máš peníze, tak je ti stoprocentně fajn. Musíme porozumět, že tamní společnost je velice apolitická, sleduje zprávy jako nějaký funus, protože každý Rus má příbuzné na Ukrajině. Není to pro ně cizí země. Je zde velké množství smíšených manželských svazků. Já jsem na půl Ukrajinec a napůl Rus. Nemluví ukrajinsky a necítím v sobě nic ukrajinského, protože jsem dlouho žil v Moskvě. Jsem typický případ Rusa, který se učí žít v této situaci, a myslím, že je to podobné jako v Československu v době normalizace. Před pár týdny přijela do Prahy moje přítelkyně z Moskvy, která pracuje pro státní podnik. Zeptal jsem se jí, jestli byla na demonstraci pro Krym. Odpověděla, že byla. Ptal jsem se proč a ona odpověděla, že za to dostala volno a mohla odjet na chalupu. Odpověděl jsem jí, že mohla říct ne, ale namítla, že nemohla, pro-

tože by ji vyhodili z práce. Na to člověk nemůže nic říci, té ženě je čtyřicet let, má svoji hlavu a o Ukrajině si nemyslí nic špatného ani dobrého. Ten obrovský propagandistický stroj fungující dvacet čtyři hodin denně vytvoří tlak, ale člověk může žít svůj osobní život a nic na něj netlačit. Pokud ovšem nemá osobní důvod, když nemá syna v armádě a příbuzné, kteří bydlí například v Doněcku. Ti mohou přijet a hledat útočiště u něj atd. Ta situace není tak jednoduchá, že bychom mohli říct, že je to společnost, která jenom bydlí a dívá se na televizi.

Problém spočívá v tom, že neexistuje žádná politická opozice, všechny liberální proevropské spolky jsou v troskách a všechny moskevské demonstrace byly potlačeny. Lidé dostali výpověď z práce nebo byli zavřeni, protože Putin žádnou alternativu nedovolil. On je taková konstanta, protože vládne patnáct let a existují už celé generace, které nikoho jiného než Putina v životě neviděly. Byla naděje, že mladí lidé se nebudou hlásit k Sovětskému svazu, že nová generace bude odlišná. Ona je odlišná, ale není taková, jak se čekalo asi před dvaceti pěti lety, když se rozpadl Sovětský svaz.

Václav Bicek

Dobrý den, Václav Bicek. Asi před pěti lety jsem četl, že podle průzkumu veřejného mínění v Rusku byli Ukrajinci nejméně oblíbeným národem a současná protiukrajinská propaganda měla na čem stavět. Z čeho to vzniklo? Děkuji.

Libor Dvořák

Když se díváme na vznik konfliktu, tj. na Vilniuský summit v listopadu roku 2013, kde prezident Janukovič po tajných schůzkách v Moskvě a v Soči odmítl asociační smlouvu, tak se nám to dost objasní. Podle

mě se Ukrajinci, na rozdíl od Bělorusů, stále snaží získat vlastní státnost a samostatnost. Než byl anektován Krym, měla Ukrajina kolem 45 milionů obyvatel. I kdyby Vladimír Vladimirovič Putin tvrdil, že je to stát nesourodý a umělý, bude to pořád národ. Pro samotné Rusko je Ukrajina klíčová pro jakoukoliv novou integraci, která nebude sovětská, ale bude trochu kryptosovětská. Myslím si tedy, že Rusové v komplexu postsovětských republik nebo společensky nezávislých republik jednoznačně vnímali Ukrajinu jako největší konkurenty, koneckonců i proto, že Ukrajina leží mezi Ruskem a Evropou. Rusové rádi poukazují na to, že Kyjevská Rus je kolébkou ruské státnosti, což je samozřejmě pravda a oba státy spojuje pravoslavné náboženství, kulturní tradice a spousta dalších věcí. Hlavním problémem je podle mého soudu to, že pro 145 milionové Rusko je 45 milionová Ukrajina vážný konkurent v projektech, o nichž právě sní Vladimír Vladimirovič Putin.

Zora Kucharska

Dobrý večer, jmenuji se Zora Kucharska. Zajímalo by mě, zda je informační propaganda Ruska propojená s ruskou pravoslavnou církví, protože na mnohých významných událostech vždy vystupuje i patriarcha pravoslavné církve.

David Smoljak

K tomu zde máme i několik písemných dotazů: jaká je úloha pravoslavné církve v celém mocensko-informačním komplexu a zda Putin vidí sebe jako nového cara.

Jefim Fištejn

Samozřejmě se vidí v roli cara. Má dokonce moc, která překračuje mantinely carské moci. Vybuďoval režim osobní moci.

Car měl gubernie, různé přidružené národy s určitým stupněm autonomie a podobně. Ale Putin dnes rozhoduje o všem a netají se tím. V prosinci na tiskovce řekl, že mají prezidentský systém, kde prezident rozhoduje o všem a odpovídá za všechno. Je to ovšem pouze rétorický obrat, protože zatím za nic nenesl osobní odpovědnost, ale rozhoduje o všem: jaká bude cena plynu a ropy nebo jak bude Rusko obchodovat s Ukrajinou či Běloruskem.

Co se týče úlohy pravoslavné církve, přenechám slovo Andrejovi. Řeknu jenom to, že v Rusku odjakživa existoval – a ví to každý, kdo studoval dějiny – systém cézarpapismu, což je vědomá podřízenost církve státu. Církve sebe sama považuje za sluhu a pomocníka státu světské moci. Kdykoliv se mění car či imperátor, církve odpřisáhá věrnost novému pánovi a začíná plnit svou úlohu. Současná Ruská pravoslavná církev v osobě moskevského patriarchy (on existuje také ukrajinský) je proto naprosto oddaná Putinovi. A nikomu nevádí, že byl jako komunist a bývalý příslušník KGB velkým „bijcem“ náboženství, tak jako celá komunistická strana. Situace se však obrátila a Putin se dnes v kostele křížuje a sklání čelem k podlaze. A spolu s ním i vláda. Ruští filozofové to již dávno pojmenovali. Existuje zbožnost a obřadnost. Ruská společnost odjakživa trpěla silnou obřadností. To znamená, že člověk v neděli vykoná svou každodenní pouť do kostela a má pocit, že je očistěn a může dál hřešit a dělat nepravosti. To není zbožnost v srdci, to je vnější obřadnost.

Andrej Šarij

Myslím si, že pravoslavná církev je pro Putina velice důležitý politický nástroj. Musíme si uvědomit, že každý Ukrajinec mluví rusky a většina ukrajinských pravoslavných věřících nespadá pod kyjevský, ale pod mos-

kevský patriarchát. To je taková dichotomie. Když je člověk opravdu věřící, má sice ukrajinský pas, ale spadá pod ruskou patriarchii. Každá návštěva ruského patriarchy Kirilla v Kyjevě – cestoval tam téměř každý měsíc – znamenala obrovský problém také pro Janukovičovu vládu.

To, co říkal Jefim o obřadnosti, je pravda, protože podle průzkumu mezi pravoslavnými věřícími v Rusku asi 70 % z nich řekne, že jsou pravoslavní, ale do kostela přichází slavit Velikonoce či jiné velké svátky asi jen 5 %. Na Ukrajině je to procento vyšší a existují zde ukrajinská pravoslavná společenství, řeckokatolíci, působí tam několik malých pravoslavných církví, některé patří ruskému a jiné k ukrajinskému patriarchátu. Za této situace je ale církev přímo politickým nástrojem, který může být používán. A Putin ho používá jako mechanismus pro své cíle. Na Dombasu, kde se nyní válčí, nejsou už žádné církve, které by byly pod jurisdikcí kyjevského patriarchátu, existují tam církve moskevského patriarchátu a dominance moskevských církví je velice citlivá.

David Smoljak

Jde o alianci církve a moci nebo církve sehrává roli čistě servisní?

Andrej Šarij

Myslím, že jde o alianci pravoslavné církve, která od Putina něco dostává, protože v průběhu změn, které v Rusku nastávají, nedošlo k žádné restituci. Předtím bolševici vzali vše, co patřilo církvi, a nikdo nic nevrátil. Nyní má ruská vláda možnost církvi něco dát, nějaké i ekonomické preference, protože pravoslavná církev vlastní výrobní podniky, např. nakladatelství. I otázka klášterů. Před sto lety byly církevní a teď jsou majetkem státu. Patriarchát však řekl, že bývalý

státní klášter je teď jeho, a dá se říci, že za posledních pár let vliv pravoslavné církve na společnost neklesá, ale naopak roste.

Libor Dvořák

Mám k tomu jednu poznámku. Pokud jde o roli pravoslavné církve v životě ruské společnosti, tak – i když se nám to tak nejeví – nahradila komunistickou stranu, protože ruský systém existence státu a společnosti vyžaduje nějakou ideologickou nadstavbu, řečeno bolševickou terminologií. Za Jelcina to v devadesátých letech pár let fungovalo, jako by nic nebylo, ale poté, a já na to koukal jako blázen, se na toto místo naprosto automaticky, samozřejmě za pomoci Putina, dostala pravoslavná církev, která vlastně svůj vliv na společnost nikdy neztratila. Ale to by bylo na větší debatu. Sám jsem to zažil v šedesátých letech, když jsem chodil v Moskvě do školy, kdy se ve škole nesmělo něco hlásat, ale v rodinách se o tom normálně mluvilo. A teď se o tom znovu mluví a navíc se tomu dostalo posvěcení, mám-li užít terminologie tohoto režimu, ideologické nadstavby. Rusové potřebují něco, co je jaksi přesahuje směrem vzhůru, a to pravoslaví přirozeně je.

Jefim Fištejn

To možná potřebujeme všichni, ale ještě bych k tomu dodal nacionalismus, protože pravoslavná ideologie sama o sobě nenahrazuje nacionalismus, který je druhým pilířem této ideologie.

Jestli máte zájem, tak ještě pár slov o rozdílu mezi Ukrajinci a Rusy, protože se o tom velmi zřídka hovoří a málo si to uvědomujeme. Většina ruského obyvatelstva pokládá Ukrajince za jakési mladší slovan-ské bratry a nevyvinuté Rusy. Je to Slovan, který na cestě stát se Rusem zabloudil, tak

je z něho Ukrajinec, něco jako menší a nedokonalý Rus. Stejně skeptický je i vztah ruských politických i nepolitických elit k Ukrajině. Normální člověk v Rusku říká, že by se měla Ukrajina zase připojit k Rusku. Tady bylo správně řečeno, že celý Putinův projekt alternativní civilizace směřující někam do Sibiře, takzvaný euroasijský projekt, nalákal Janukoviče na spoluúčast Ukrajiny na členství v euroasijském projektu. Janukovič souhlasil, zavrhl evropskou cestu, šel cestou euroasijskou, ale Ukrajinci rozhodli jinak. A to byl konec Putina projektu, protože bez 45 milionové Ukrajiny jeho projekt nemá smysl a stává se projektem neslovanským. V projektu bude zapojeno podezřele málo Slovanů a bude velká přesila muslimského obyvatelstva – Tataři, Baškirci, Kazaši, Kyrgysové – to bude velká nerovnost a Putin si je toho vědom. Euroasijský projekt bez Ukrajiny je ztracen a zkrachoval.

Zpět k rozdílu. Tento rozdíl si skutečně málokdo uvědomuje, protože Ukrajina měla zřídka nějakou státnost. Proto se zdá, že Ukrajinec je trochu nevyvinutý Rus. Není to ale tak. Mentalita ukrajinského obyvatelstva – a nerad používám pojmu národ, protože ani nevím, jak dobře představit ukrajinský národ. Jde totiž o národ, který z části umí rusky, nemluví, ale umí rusky. Ukrajinci čím dál častěji mluví hlavně ukrajinsky, ale všichni umí rusky. Paradoxně tady málokdo ví, že i ukrajinská armáda, která válčí proti záškodníkům na Donbasu, mluví rusky. Jazyk ukrajinské armády je ruština. Mluví rusky, ale to nic neznamená, vědomí může být jinde. Nigerijský spisovatel může dostat Nobelovu cenu za dílo v angličtině, ale Britem se nestává. Ukrajinci mají právě kvůli svým dějinám značně odlišnou celonárodní mentalitu. Není v ní státotvorný prvek. Ukrajinci si svého státu moc necení, jsou příliš skeptičtí vůči státní moci. Znáte to podobenství, jak Záporožci píší dopis tureckému sultánovi. Byla to kmenová nebo

regionální společnost, která posílala na ústřední radu své zástupce. Byli to zpravidla vážení lidé z nejbližšího okolí a ti tam spolu rozhodovali. Blíží se to spíš sněmování v Polsku – polskému sněmu a polským pánům – než v Rusku. V Rusku vždy převládala idea ústředního mocného státu a mocného cara. Ukrajina pojem car neznala. Byla vždy tzv. „samostínícím pařeníštěm“. Toto ukrajinské slovo vyjadřuje „samostínění“ osobnosti člověka, kdy je každý autonomní a myslí na sebe a svůj vlastní vývoj. Proto nikoliv v Rusku, ale na Ukrajině byla živelná anarchistická hnutí (Nestor Ivanovyč Machno z Huljajpole a podobní místní atamani, Symon Petljura...). To je tradice autonomie a připravenosti v kterémkoli okamžiku, když se jim něco nelíbí, jít a zorganizovat Majdan. Majdan je symbol ukrajinské mentality. Jdou tam, stojí v mrazech a trvají na svém. To je málo srozumitelné v Moskvě, kde lidé říkají: „Vždyť oni jsou proti státu!“ Vidíme, že díky tomu někdy dosahují určitých úspěchů. Dějiny Ukrajiny jsou mimořádně složité. Doporučuji si to někdy přečíst. Jsou tam různorodé prvky, ale pře-

devším v západní části na pravém břehu řeky Dněpr vždy tíhli spíše k Západu. Někdy i náboženstvím. Význačný kníže Danilo Haličský uznával autoritu papeže. Tehdy vznikali Unitaté. Je to historie značně odlišná od té ruské, opravdu mají málo styčných bodů. Až po té, co Kateřina II. zneuznala dohodu mezi ruskými cary a ukrajinskými hejtmany, se zdálo, že dějiny Ukrajiny a Ruska už jsou v jednom kolejišti nebo v jednom korytě, ale jinak jsou to dějiny značně různé, a to velmi silně znamenalo ukrajinskou mentalitu. Je to jiná mentalita, méně úcty ke státu, méně úcty ke státním autoritám, více živelnosti a více samostatnosti.

Andrej Šarij

Putinova propaganda má také svou opačnou stranu. Putin sice cílí na ruského občana, ale existuje jedna velká ruka, což je ruský propagandistický stroj, který je připraven sáhnout na západ a do České republiky. Ve skrytu tohoto mediálního konglomerátu existují televizní vysílání v angličtině, špa-

něštině, arabštině, která mají větší účinnost, než byl Hlas Ruska. V poslední době Rusko exploatuje ještě americký pojem „soft power“, tzn. měkká moc, kdy v každé zemi, která pro Rusy něco znamená, včetně České republiky, existuje síť lidí, kteří jsou připojeni k ruskému systému. Jsou nezbytní především pro to, aby komentovali situaci pro ruské diváky, pár profesorů, novinářů, kteří určitě nejsou přímo placeni, ale mohou být honorováni přes valdajské fórum, to je jeden mezinárodní klub, který Putin každoročně zve do Ruska. Když mluvíme o zemích důležitých pro Rusko – například Francie, Anglie nebo Německo – existují celé instituty, neziskové organizace, které pracují jako politologická nebo novinářská centra a oni se účastní diskuze, aby vytvořili dojem, že Evropa není jednotná, včetně České republiky. Zde také existují organizace nebo ruské emigrantské organizace, kde se objektivně pracuje pro Putinovu propagandu.

Jefim Fištejn

To je opravdu kapitola sama pro sebe, protože těch spolků je mnoho a množí se jako houby po dešti. Pokud se tím nezabýváte profesionálně, sotva vám to něco řekne, ale v poslední době v Čechách vznikla řada kvazi neziskových a neziskových organizací, jakýsi Institut slovanských strategických studií, kde je profesor Oskar Krejčí, jakési kozácké vojsko. Kozácké vojsko je v Rusku velmi specifická věc. Když potkám známého Čecha a ptám se ho, co dělá v kozáckém vojsku, a on říká, že už je plukovníkem kozáckého vojska, tak se ho ptám kterého, zda térského nebo renburského, existuje skutečně řada historicky daných kozáckých vojsk, a on odpovídá, že žižkovského. Ono je to k smíchu, ale těch organizací a spolků je celé podhoubí, a když se předsedkyně Rady vlády pro lid-

ská práva, tehdy ještě Monika Šimůnková, zmínila ve své výroční zprávě o tom, že se množí tyto spolky, tak byla jednoduše propuštěna.

Andrej Šarij

Tyto organizace jsou většinou napojeny na českou vládu, na český stát, protože Rusové jsou oficiálně menšinou a dostávají od státu peníze, které ruské organizace dostávají přes ruské velvyslanectví, kde mají seznam ruských organizací, které mohou dostávat peníze pro propagaci. Je překvapivé, že to jde přes český stát.

Libor Dvořák

Malá poznámka k tlaku na média. Samozřejmě pozorujeme rostoucí tlak. Zodpovídám za vysílání stanice Českého rozhlasu Plus, proto ten tlak cítím také. Naštěstí ale nevychází ze strany našeho managementu, je to skutečně ze strany podivných stěžovatelů. Stížností stále přibývá, už vlastně nedělám nic, jen odpovídám na stížnosti. Ale myslím si, že tady je jedna velmi důležitá věc. Tu mlčí většinu podle nás tvoří spokojení posluchači, protože ti nenapiší, zato nespokojený napíše, protože našťvanost vyburcuje člověka k činnosti, ale spokojenost ho uklidní a odvede od činnosti. Myslím tedy, že Česko je dnes v jakémsi bodu zlomu, kdy se spokojenost musí změnit v našťvanost. Měli bychom být našťvaní, že tady roste propaganda, že dostává poměrně velký hlas a ukazatelem toho byl skutečně konvoj, který byl zlomovým momentem v nazírání médií, aspoň těch veřejnoprávních. Než sem ten konvoj vjel, měli jsme skutečně pocit, že to je padesát na padesát a my jsme tak i vysílali. Naše povinnost je zohlednit atmosféru ve společnosti, takže ten fantastický zlom nastal ve chvíli, kdy kolona najednou stanula na česko-polských hranicích, ukázalo se, že nikdo neprotestuje

a že to dopadá, jak říkal Jefim 9:1, to bylo vystřízlivění. Zjistili jsme, jak obrovský virtuální svět dokáže vytvořit neoficiální média, blogy a internet a jak silně to ovlivňuje novináře. Nás to nemůže neovlivnit, protože pokud osm lidí z deseti mlčí a promluví jeden a také jeden odpůrce, tak je to 50:50. Je tedy důležitá aktivita lidí, kteří mají zájem o demokracii a chtějí zvrátit poměr, nejen při vítání kolony, ale i v běžném životě na sociálních sítích. To je velmi důležitá věc, jinak prostředek, který je proti nám nasazen a kterým argumentují stěžovatelé, znamená, že máme dát hlas oběma stranám a dát hlas oběma stranám je přesně to, co říká Jefim, dát hlas ruskému obrazu a západnímu obrazu. Obojí je relevantní, pět minut pro Hitlera a pět minut pro vězně z koncentráku.

Jaroslava Vránová

Jmenuji se Jaroslava Vránová a vrátila bych se k projevu pana Šarija, kdy říkal, že Vladimír Putin má přátele všude ve světě i v Evropě. Chtěla bych se pana Šarija zeptat, zda jde o emigranty po 1. světové válce, nebo o současné novodobé emigranty v Evropě nebo Americe. Jako lékařka jsem se v letech 1996 až 2002 zúčastnila několika konferencí ve Vídni, v Londýně, v New Yorku a v New Orleans a všude jsem se setkala s ruskými emigranty nebo občany ruského státu, kteří perfektně mluvili anglicky a obdivovali v dané době současnou vládu. Pak bych se chtěla zeptat, jestli je známo, kolik je emigrantů z období od vlády Gorbačova až doposud a jestli se z nich rekrutují přátelé Putina. Nebo jsou to podnikatelé, které Putin zruinuje tím, že je pošle do emigrace a vyhlásí jejich bankrot. Děkuji.

Andrej Šarij

Když mluvíme o přátelích Putina, jde o politologický termín, který se nepoužívá

pro ruskou emigraci. Používá se pro organizace nacionálních politiků, které existují v každé evropské zemi. Je to souhrn levicových a pravicových radikálů politické obce. Například paní Marine Le Pen, francouzská Národní fronta, jedna z nepopulárnějších politických postav ve Francii. Má kredit ve své straně a v ruské bance. To je strana přímo placená z Kremle. Taková síť existuje v každé zemi. V Moskvě se pořádá kongres, kterého se tito lidé účastní. Před pár týdny se konal jeden kongres v Petrohradu, kterého se účastnili nejradikálnější lidé, prakticky fašisté z celé Evropy. Existuje také skupina bývalých politiků, kteří teď představují Rusko v Evropě, jako například pan Gerhard Schröder, bývalý německý kancléř. Je představitelem Gazpromu, což je největší firma, která obchoduje v Německu se zemním plynem a naftou. Je takový ruský lobbista, který vytváří důležité postavení v Evropské Unii i Americe. Když měl ruský stát peníze, platil miliony dolarů, aby pro něj pracovaly v Americe nejlepší firmy, například firma Ketchum, která se zabývá velkými politickými záležitostmi a má např. dost peněz na zprostředkování článku pro Putina v New York Times. Tento spolek se nazývá Přátelé Putina.

Co se týče emigrace, mám pocit, že velká část emigrace, včetně té do České republiky, je většinou na straně Putina. Odešli před pěti či deseti lety, protože se zde žilo lépe a ještě se dalo prodat byt v Moskvě a koupit něco v Teplicích nebo někde jinde. Většina emigrantů je napojena na velvyslanectví. Existuje dost liberálů, kteří teď odcházejí, ale většinou do Pobaltí nebo na Ukrajinu. Četl jsem, že za rok 2014-2015 odešlo přes milion Rusů, ale asi jen dočasně, protože nikdo neví, jak se bude situace vyvíjet. Nová emigrace je více liberální, protože v Moskvě je dusná atmosféra. Lidé, kterých se to dotýká pracovně,

jako jsou profesionální novináři, filmaři, inteligence a tvůrčí lidé, odcházejí spíš než obyčejní lidé. Můžeme je rozdělit na přátele Putina. Např. mám v redakci jednoho blogera z Teplic, který píše zprávy do blogu. Většina jeho textů pojednává o tom, jaká je ruská společnost. Proč všichni lidé, kteří tak milují Putina, sem přišli? Proč nepustili evropskou společnost? A když jsou tak šťastní, že Putin zabral Krym, proč nezůstali tam? To je otázka, na kterou ani já neumím odpovědět.

David Smoljak

Dostal jsem písemnou otázku zezadu, kde je ten ruský agresivní blog nejzranitelnější? Jak můžeme čelit tlaku, zda ekonomicky nebo se pustit s Ruskem do informační války? Co si o tom myslíte?

Libor Dvořák

Dnes jsem slyšel pana generála Pavla, že bychom vůči ruské agresi měli být aktivnější. Pan generál to nijak nerozváděl, ale myslím si, že je to velmi srozumitelné poselství. Pokud jde o informační válku, tak to už jsme tady několikrát probírali. Opravdu si nemyslím, že je třeba každému vykládat, že to jsou bláboly, protože pro českého člověka je to naprosto srozumitelné. Jefim i Andrej několikrát mluvili o tom, že tahle propaganda míří především dovnitř ruské společnosti. Ruští propagandisté, kteří mají samozřejmě zkušenost se západním světem, musejí velmi dobře vědět, že to tady fungovat nebude, respektive to bude fungovat jen na segment společnosti, který je prozatím bezvýznamný nebo přinejmenším méně významný. Každý normální člověk musí chápat, že tak agresivní Rusko je pro náš svět objektivním nebezpečím. A když to někdo nechápe, tak mu to nebudu vysvětlovat, to se mi zdá zbytečné.

Jefim Fištejn

Rusko má obrovské množství informačních kanálů a anglický Russia today mluví sám za sebe. Šíří svůj signál po celých Spojených státech a každá americká domácnost ho může zapnout. Může sledovat televizní stanici v profesionální angličtině, která představuje pokřivený svět. Málokdo ví, že v dnešní situaci, kdy Rusko škrtá a osekává rozpočty, je jediným odvětvím, kde rozpočty naopak rostou, informační a propagační odvětví. Zatímco i ministerstvo obrany – a to je co říct – má nižší rozpočet než loni, školství, zdravotnictví i důchody, všechno je osekávané. A přitom rozpočet na propagandu Rusko neustále zvyšuje. Russia today dostala o tři a půl procenta vyšší rozpočet, Telegrafní agentura sovětského svazu TAS, která se dříve jmenovala ITARTAS, také dostala přidáno. ITAR byl jakýsi plášť, aby se neřeklo, ale dnes už se vrátili k názvu TAS. To znamená, že Putin nelituje peněz na propagandu. On přece od toho očekává, že se mu propaganda bude rentovat. Zatímco systémem zákonů omezil možnosti propagandy a informování v samotném Rusku. Teď se sice vrátila CNN, která měla předtím několik měsíců zákaz, ale to je CNN v angličtině, ne v ruštině. Vše, co bylo v ruštině – Hlas Ameriky, Svobodná Evropa, Deutsche Welle – je mimořádně omezeno a vysílá pouze na internetu. Putin dobře ví, co dělá. Ten nepoměr chce využít ve svůj prospěch. Evropa to začíná velmi zamlženě chápat a možná poté zřídí nějaký vysílací prostředek, nevím. Amerika neuvažuje o pokrytí Ruska svým vysíláním, je to zatím velmi namátkové. Nepoměr je obrovský a to je ta globální propagandistická válka, kterou Rusko vede. Nelituje peněz. Je to globální válka.

Andrej Šarij

Souhlasím s Jefimem. Problém však je v tom, že je těžké říci, co by Západ mohl

udělat, aby tu válku vyhrál, protože ruská společnost je uzavřená. Možnost, že by se někdo z Čech nebo Německa dostal s vysíláním do Ruska, je prakticky nulová, protože všechny licence na vysílání vydává pouze ruský stát. Co se týče české společnosti, máte rozvinutý systém demokratických médií, tady se vůbec nebojím.

Druhým problémem je, že Rusové umí pracovat s chybami, které dělá Západ nebo Ukrajina. Rusko zabralo Krym, to je pravda. Ale pravda také je, že se Ukrajina Krymu vzdala. Říká se, že Ukrajinci budovali na Krymu chaty a ne ukrajinský stát. Byl jsem na Krymu naposledy před deseti lety. Bývala to taková zoologická zahrada socialismu. Jaký byl, takový zůstal. Pamatuji si to od studentských časů a nic se tam nezměnilo, nebylo tam nic ukrajinského. Jasně, neměli peníze a mají dost dalších důvodů, ale situace je taková, jaká je. V podstatě jsou velice snadná kořist pro ruskou televizi a propagandu, protože na ruském území se s tím neumíme

konfrontovat. Naše demokratická společnost dělá chyby, protože je to rodící se společnost. Ale každá chyba je instrumentalizovaná ruskou propagandou v ruském jazyce, kterým mluví každý Ukrajinec a každý Ukrajinec to pochopí, což je mimořádný efekt.

Jan Koutný

Jmenuji se Jan Koutný a rád bych se vrátil k tomu, jak čelit informačnímu matrixu. Ta propaganda rozhodně není stupidní, v tom bych si dovolil nesouhlasit s panem Dvořákem. Pokud Západ najde nějakou cestu tomu matrixu čelit, bude to muset být na základě většího uvědomění si hodnot, na kterých stojí, kdo je s kým ve spojení atd. Na druhé straně bude muset nalézt rovnocenné zbraně. Kladu si otázku a vám také: myslíte si, že ty zbraně budou slučitelné se svobodou? Budeme-li se třeba snažit nějakým způsobem přetlačit tu propagandu nebo zakazovat určité spolky atd. Budeme-li hledat protizbraně. Myslíte si, že je to slučitelné se svobodou?

Libor Dvořák

To je právě ten největší problém. Na začátku už jsem tady o tom mluvil. Když Evropská unie uvažovala o použitelných zbraních, mluvila ústy paní Mogheriniové o tom, že bychom neměli dělat antipropagandu. Neumím si totiž představit, jak by se to mělo dělat, a dál trvám na tom, že zkrátka a dobře musíme oslovovat myslícího respondenta, protože u nemyslících je to těžké. Je to těžká přetahovaná.

Pokud jde o stupiditu ruské propagandy, mám na mysli ten příklad s interpretací postoje prezidenta Kisky, který nepřišel do Moskvy, protože je hlava státu, který byl za války fašistický. Několikrát tady padlo Russia today. Víme, že i ti novináři obdařeni dobrou angličtinou odtamtud odcházeli. Musím se přiznat, že Rusiiu today tak často nesleduji, ale když jsem viděl její vysílání, rozhodně by mě nepřesvědčilo.

Pokud jde o svobodu, to je těžká věc. Když jsme ochotni připustit, že jsme v jisté válce, které říkáme hybridní (tj. není to klasická válka, kde by proti sobě stály armády na frontách, ale armády jsou také hybridní a mají různé složky), pak samozřejmě tam, kde se válčí, se s pojmem svoboda nakládá dost relativisticky. Otázka zní, k čemu jste ochoten se pro ten účel rozhodnout.

Jefim Fištejn

Nemám velké obavy, že by aktivnější informační ofenziva Západu vedla ke ztrátě svobody, protože kontrapropagandu nechápu jako použití stejných metod a lží, pravd a pravděpodobností. Informační svět Ruska je založen na tom, že žádná pravda neexistuje a jsou různé interpretace událostí, různé pravděpodobnosti a pravda v podstatě jako taková neexistuje. Na začátku tady

zazněla otázka, která nebyla zodpovězena: co vlastně ta alternativní civilizace Ruska nabízí, proti čemu bojuje. Tváří se, že prohnily Západ zapomněl na své tradiční hodnoty a oddal se bezbřehému relativismu a úpadku, degradaci. Pro Rusy je základním projevem degradace tolerantnost vůči sexuálním menšinám. Evropě se v současné politické ruštině řekne Gayropa. Rusko se oproti tomu snaží o návrat k původním zdravým hodnotám, především k hodnotě tradiční rodiny, k hodnotě péče o dítě, k hodnotě života. Zní to skoro neuvěřitelně. Když to tvrdí země, která pokládá Evropu za ztracené a prohnilé území předurčené k úpadku a přitom míří do Asie, jak by měla Evropě zprostředkovávat návrat k hodnotám. Ironie spočívá v tom, že zrovna tyto věci, jako je tradiční rodina starost o dítě a život, v Rusku příliš nefungují. Fungují nejméně v rámci celé Evropy. Pochybují i o náboženském zánicení. V Evropě počty věřících sice klesají, ale lidé, kteří věří, věří poctivě, zatímco v Rusku se počty prudce nafoukly, ale nikdo z nich pořádně nevěří. Jaký je stav rodiny? Rozvodovost je v Rusku nejvyšší v Evropě. Jestli jsou tolik pro rodinu, tak proč se v takovém množství rozvádějí? Rozvodovost je tam přes 50 %. Starost o dítě je minimální. Počet dětí v dětských domovech je vysoký jako nikde na světě. Dětské domovy jsou odkladištěm nechtěných dětí. Délka života je nejnižší v Evropě. U mužů je kolem 57 let, u nás 76 let. A tak to je se vším, tzn. že tradiční hodnoty, které Rusko zastává, jsou tam jen na papíře, ve skutečnosti vůbec nejsou dodržovány. A to ani nemluvíme o jevu, jakým je všeobecný alkoholismus. Když se takový stát nedokáže vypořádat se společenskými problémy doma, tak nemá co učit svět. Pro mě je ten stát velice nevěrohodný. Proto si myslím, že západní sdělovací prostředky mohou klidně znovu a znovu konfrontovat propagandistický mýtus o zdravé společnosti. Mimochodem jde o velmi militantní mýtus, protože velkou

hodnotou dnes je ochota mužů umírat a zabíjet pro něco, co je nezřídka pofidérnost. Rusko nikdo neohrožuje, proč by tedy měli umírat? Když není pro co žít, hledá člověk aspoň důvod, proč zemřít. Takže to pro mě není, a také se v publicistice nikdy nesnažím bojovat se lží, ale se skutečností, která je vždy po ruce.

neznámý účastník

Chtěl bych vám nejdříve poděkovat, že nás informujete o ruské propagandě. Je to pro mě přínosné, protože jsem se o ni dosud nezajímal. Nicméně bych se trochu bál toho, abychom neměli ztráty ve vlastních řadách, pokud budeme s tou propagandou bojovat. Jak pan Dvořák zmínil seznam těch 40 webů, jeden z nich mám zrovna já. Nemyslím si, že bych šířil ruskou propagandu, a rozhodně nejsem organizován z Ruska. Ani z Ruska nikoho neznám. Dokonce jsem vyvrátil některé lži na webu Hlasu Ruska, když to ještě byl Hlas Ruska. Možná znáte Aeronet, který šíří propagandu, ale spíše protiamerickou než proruskou. Když u nás byly protesty s červenými kartami proti Zemanovi, Aeronet referoval o tom, jak americká ambasáda zaslala balíček svým stážistům a ti tady rozdávali kartičky. Usvědčil jsem je z toho, že to byly lži. Nicméně můj web se objevil na tom seznamu. Teď je problém, že nevím, proč jsem se tam objevil, když vyvracím propagandy. Chtěl bych se proto zeptat, jakým způsobem bychom měli aktivně vystupovat proti propagandě? Jak jste navrhovali, neměla by to být obrácená lež nebo propaganda jiným směrem. Zároveň ale abychom opravdu dobře rozlišovali. Například Echo 24 přebralo ten seznam a úplně překroutilo to, o čem seznam byl. Seznam pochází ze Slovenska, a tak jsem kontaktoval jeho autora, který nejspíš můj web ani neviděl. Docela mám i obavu, ne z toho, že by mě tady někdo zavíral nebo že by mi zavřeli

web, ale i na půdě sněmovny paní Němcová z ODS řekla, že má seznam webů financovaných a podporovaných z Ruska. O to, jestli jsou podporované z Ruska, ale vůbec nejde. Původně to bylo o tom, že weby šíří ruskou propagandu nebo jsou proruské, že za nimi možná někdo stojí. Ale spoustu těch webů dělají takřikajíc užiteční idioti, ale stejně jsem tam zařazen i já. Zajímá mě, jak bojovat proti tomu, abychom nezabýjeli ve vlastních řadách.

Libor Dvořák

Mám pro vás jednoduchý návrh, nechám vám vizitku, oslovte mě a můžeme udělat v pondělí pro můj pořad sedmiminutový příspěvek. Bude to velmi zajímavé a je to velmi důležitý příspěvek do této debaty.

neznámý účastník

Tyto chyby našich médií právě můžou za to, že lidé sice neuvěří hloupé propagandě, ale když uvidí, že ten seznam je tak pofidérní a přitom tak šířený, že Česká televize udělá chybu, za kterou se veřejně neomluví, tak si řeknou, čemu vlastně mají věřit? A raději si zapnou Sputník nebo Aeronet. Takových lidí znám desítky nebo stovky ze sociálních sítí.

Andrej Šarij

Jsem přesvědčen, že se tato propaganda přímo převálčit nedá. Je to jako šachista bojující s boxerem. Demokratická média a média v totalitním státu, jakým je Rusko, mají úplně jiné cíle. Ruská média jsou propaganda. Žurnalistika v demokratické zemi je diskuse. V Čechách neválčíme, proto se dá takto pracovat. Existuje také svět mediálních zákonů, se kterým se dá pracovat. Vaše otázka je klíčová pro naši ruskou redakci, abychom s tím něco dělali. Musíme

vysvětlovat, co je Ukrajina, co se tam děje. Technika a peníze, to je jiná věc. To je věc nějakých pánů, kteří to rozhodli. My musíme dodržovat pravidla a musíme vysvětlovat, co se děje v Rusku nebo na Ukrajině, aby ten, kdo to chce, dostal tyto informace.

neznámá účastnice

Je nějaký odhad toho, jak dalece tomu Rusové skutečně věří a jak dalece se tváří, že tomu věří. Máme totiž zkušenosti z minulosti, kdy jsme tady hráli divadlo a tvářili se, že věříme něčemu, čemu jsme ve skutečnosti nevěřili.

Libor Dvořák

Nedávno jsem o tom četl docela zajímavé povídání, kde se v podezření ocitl třeba i Levada-Center, což je velmi vážené sociologické pracoviště. Když jsme konfrontováni s 86 % podporou Putina, musíme se obávat, že v současném Rusku mohou být sociologické průzkumy manipulované, což se koneckonců děje po celém světě. To je jedna věc. Další věc je, že ruská společnost, jak už tady od Andreje či Jefima zaznělo, je srovnatelná s českou společností za norma-

lizace, pro niž platilo to, co jste řekla. Umím si představit, že v té společnosti panuje strach odpovědět i v anonymním sociologickém dotazníku to, co si opravdu myslím. Tohle tam opravdu fungovat může a 86 % nakonec může být pouze 58 %, ale to nevíme.

Jefim Fištejn

Těm číslům nevěřím, nejsou získána pomocí podepsaných dotazníků, ale z dotazovacích akcí zpravidla na výstupech z metra, kde je otázka položena velmi dovedně. Odpověď ano tedy poté vyzní v Putinův prospěch, těch 86 % vůbec nevyovídá o ničem. Saddám Husajn měl větší podporu, Kim Čong-Un má 100 % podporu a rekord stále ještě drží Kadyrov, který měl ve volbách 106 % podpory. Putin se musí ještě dost činit, aby dosáhl této podpory. On sám sebe trochu zahnal do kouta tím, že nasadil latku vysoko a nemá ji kam zvyšovat. Putin počítá s delší dobou vládnutí, určitě ještě dvě funkční období, což je 12 let. Počítá s tímto dlouhým obdobím a budeme svědky toho, že se to zastaví. Putin bude tvrdit, že má 91 %, ale poté už bude neslušné o tom mluvit a to si nemůže dovolit. Podpora bude stále stejná, i kdyby se snažil do roztrhání těla, nebude vyšší.

Na obsahu a organizaci konference se podíleli

PONTES z.s.
hledáme, co nás spojuje...

energeia o.p.s.

AMERICAN CENTER U.S. Embassy Prague

Konrad Adenauer Stiftung

NADAČNÍ FOND JOSEFA LUXE

podpora

ADV STUDIO
mediální partner

Vydalo Hnutí fokoláře jako neprodejný studijní materiál
Redakce Irena Sargánková
Grafická úprava a sazba Štěpán Filčík